
ВЪНШНОИКОНОМИЧЕСКАТА ОРИЕНТАЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ В ПОДКРЕПА НА ПОЛИТИКИТЕ НА ЕВРОПЕЙКИЯ СЪЮЗ

Емил Панушев¹

Външноикономическата ориентация на България през периода 2007-2013 г. ще бъде следствие от пълноправното членство в Европейския съюз (ЕС). **Разширяването на бъдещите възможности на страната да реализира експортноориентиран икономически растеж се определят от ефектите на присъединяването на страната към Съюза, от участието в политиките на ЕС**, както и от използването на предимствата от приобщаването към Европейското икономическо пространство за намирането на допълнителни възможности за излизането на пазари на трети страни.

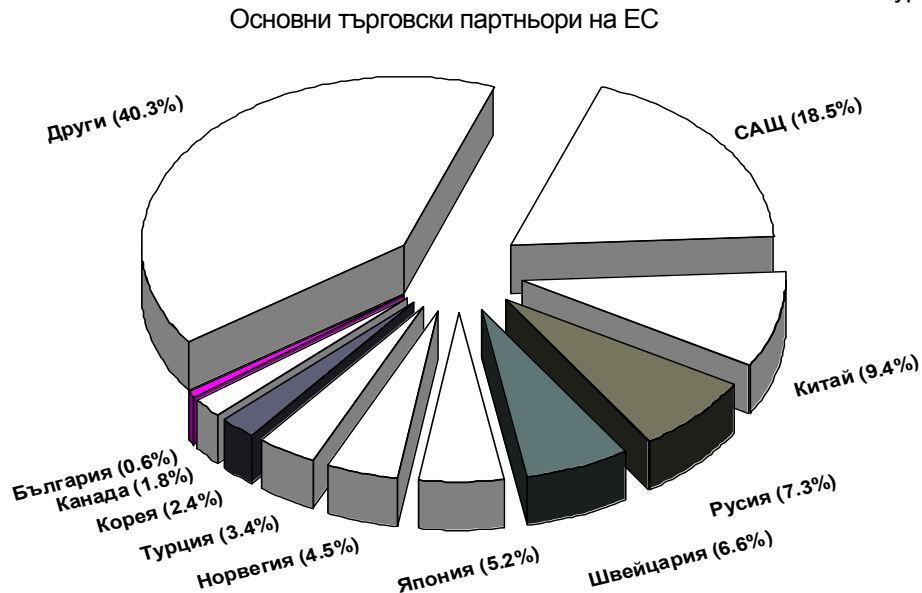
Членството на България в ЕС обуславя възприемането на приоритети, съобразени със задълженията, произтичащи от него – участието и прилагането на политиките на Съюза, особено към държави, с които България се стреми да развива активни икономически връзки – Русия, Западните Балкани и другите страни от Югоизточна Европа. Наред с това възможността да се реализират определени национални предимства с развитието на търговско-икономическите отношения в други страни и региони ще спомогне да се компенсира изчерпването на първоначалните интеграционни ефекти, което ще настъпи през посочения период.

1. Присъединяването към ЕС – определящ фактор на външноикономическата стратегия на България

Най-важният резултат от развитието на външноикономическите връзки на България е **продължаващото положително развитие на ефектите на интегрираните пазари и разширяването на търговията с Европейското икономическо пространство**. Предвид вече постигнатите размери на търговията на страната с ЕС – близо 60 % от общия обем, може да се очаква известно развитие като резултат от допълнително пренасочване от външни пазари и региони към Единния вътрешен пазар на ЕС. Това ще спомогне за подобряването на условията на търговия на българските фирми, което ще стимулира излизането им на пазари на трети страни, където ЕС има развити търговски отношения (Фигура 1). Същевременно очакваното разполагане на филиали и фирми от ЕС ще засили експортния потенциал в региона и използването на националните сравнителни предимства в подкрепа на икономическото развитие.

¹ Ст.н.с. д-р Емил Панушев е завеждащ секция „Международна икономика“ в Икономическия институт на Българската академия на науките.

Фигура 1

Източник: Eurostat.

Постигането на значими резултати се свързва със прилагането на национална политика за развитие на инфраструктурните предпоставки и ендогенните потенциали на българските териториални единици, особено в близост до главните направления на търговските потоци в региона. За целта е важно стимулирането на фирми, които предлагат високотехнологични услуги, и прилагането на постиженията на изграждащото се в ЕС информационно общество.

Важен елемент от интегрирането на страната е **участието в общата търговска политика на ЕС** и особено подкрепата във външноикономическата стратегия към регионите от интерес на Съюза, където България има вече установени търговско-икономически отношения. Оценката на външната търговия на страната през последните години очертава засилваща се регионална концентрация – най-вече в ЕС, като следствие от интеграционните процеси и намаляване на ограниченията предвид присъединяването на България към Европейското икономическо пространство. Наред с това остават да функционират (и в близките години не се очертава да се променят) изградените връзки с Русия по отношение на енергийно-суровинното снабдяване на българската икономика.

Вследствие промените в структурата на българската икономика и развитието на търговско-икономическите отношения със съседните държави се очертават и основните търговски партньори на страната през последните години. От оценките на Евростат се вижда, че основен търговски партньор на България е ЕС – 55.9% от износа и 57.1% от вноса.

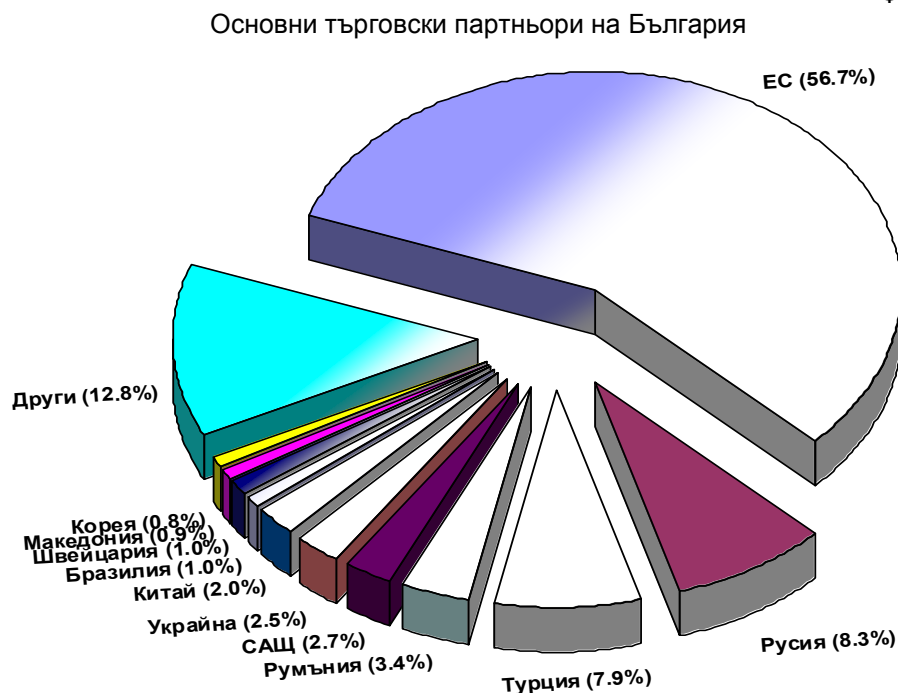
Следващи по значение са търговските отношения с Турция, която е страна-

кандидатка и има споразумение за митнически съюз с ЕС (на второ място по износ и на трето по внос). Присъединяването на България към ЕС ще бъде стимул за разширяване на търговията въпреки очакваното реструктуриране на търговските отношения между двете държави с прилагане изискванията на ЕС, особено регламентите на Единния пазар.

На следващо място са търговските връзки с Русия, както и с други балкански държави като Румъния, Сърбия и Македония. В последно време сред основните търговски партньори на България са страни, покрити от политиката на съседство, развита от ЕС като отговор на четвъртото разширяване, завършваща част от което е присъединяването на България и Румъния.

В първия етап от развитието на политиката към „новите съседи“ е включена Украйна, която е на четвърто място сред вносителите и на десето място сред страните, в които изнасят българските фирми. Като цяло разширяването на икономическите връзки със страните от новото съседство ще подпомогне възприемането и прилагането на регулациите на ЕС, което България вече е въвела по линия на вътрешния пазар.

Фигура 2

Източник: Eurostat.

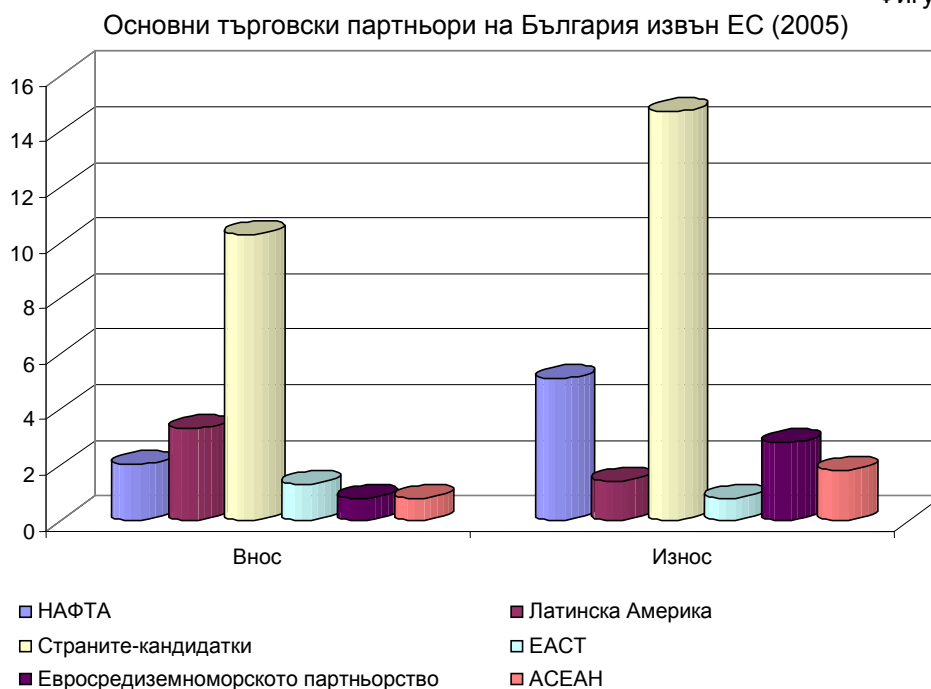
Наред с това продължаването на прилагането на съществуващите споразумения за асоцииране с държави, покрити от тази политика, ще направи България страна по изпълнението им от името на ЕС. Това ще изисква

проучване и адаптиране на възможностите на страната ефективно да участва в партньорските механизми, особено предвид вече установените търговско-икономически връзки.

Особен елемент е присъединяването ни към политиката на сътрудничество за развитие. Прилагането на търговския подход към развиващите се държави, присъединили се към Конвенцията Ломе и споразуменията от Котону, ще позволи развитието на допълнителни търговски връзки и съответно участието във формирането и прилагането на Европейския фонд за развитие.

От голямо значение е участието в Барселонския процес, стимулиращ развитието на търговско-икономическите отношения в Средиземноморието. Предвид факта, че въпреки стимулиращите процеси се очаква пренасочването на икономическата динамика от региона към новоприсъединените държави от Централна и Източна Европа, би трябвало да се потърсят възможности за разширено присъствие на България в икономическите връзки на ЕС с държавите от региона, част от които са покрити и от политиката на съседство (Фигура 3).

Фигура 3

Източник. Eurostat.

От регионалната структура на търговските партньори на България се вижда превишаването на износа в региони, които са важни търговски партньори на ЕС – Североамериканската зона за свободна търговия (НАФТА), страните-кандидатки, Евросредиземноморското партньорство и АСЕАН. Това ще даде възможност на България да засили икономическото си присъствие в тези райони

и да реализира положителни търговски ефекти от членството си в ЕС. Такава структура на външнотърговските връзки създава за страната **благоприятна възможност да доразвие възможностите си за участие в интеграционните механизми, като спомага за развитието им в условията на членство ни в ЕС. По такъв начин външнотърговската политика на България ще бъде фактор за стимулиране на развитието на икономическите отношения в Черноморския регион и в Западните Балкани.**

2. Икономическите отношения България – Русия

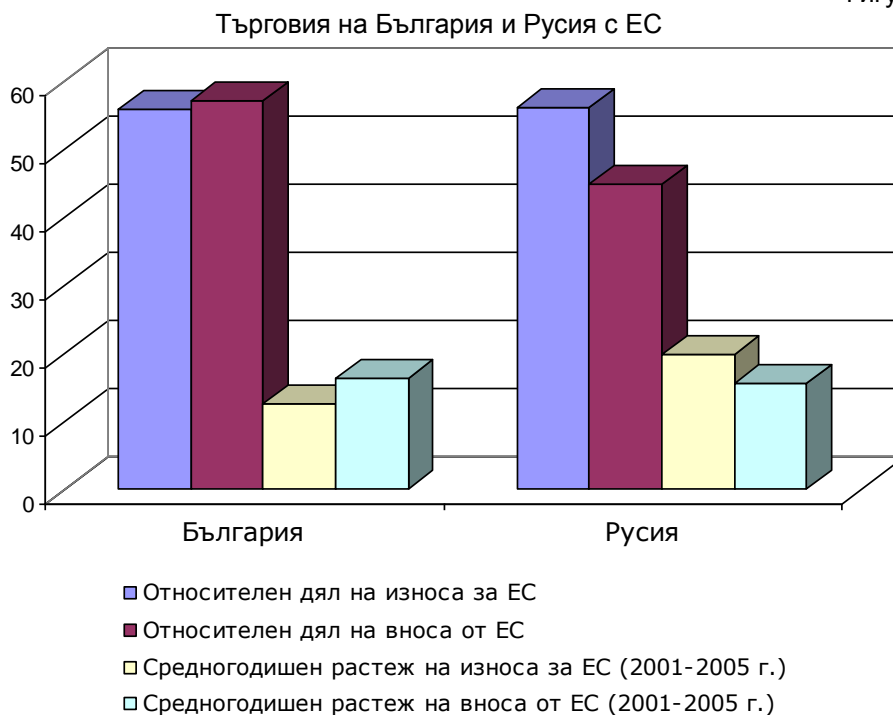
Развитието на отношенията с Русия са важно предизвикателство пред външнотърговската политика на България поради значителните промени в установени области на сътрудничество, както и утвърдените позиции на фирмите на пазарите на двете страни. Сега Русия е на второ място след ЕС във вноса на България и на седмо място в износа. Тази структура е обусловена от прилагането на високи мита и тарифи от руска страна към българските износители, както и от недостатъчни по обем и структура икономически връзки, което прави неефективна дейността на българските износители в Русия.

Развитието на политическите и икономическите процеси в Русия през последните години дефинира сравнително сходна структура на търговско-икономическите ѝ отношения с ЕС, което се наблюдава и по отношение на останалите страни от Централна и Източна Европа. При това трябва да се имат предвид и съществуващите позиции на руските фирми в други страни от Централна и Източна Европа, което засилва конкуренцията за българските фирми в този регион. Същевременно обаче трябва да се положат усилия за възстановяване на външнотърговските отношения, като се стимулира присъствието на руски икономически потенциал в нашата страна.

Ето защо е от особено значение **намирането на подходящи механизми за съчетаване на европейската ориентация с доразвиване на възможностите на националните пазари да използват предимствата в търговията с Русия.** Това особено ясно се забелязва и при предишните разширявания на ЕС, както и в приетите решения на европейските институции, очертаващи рамките на партньорството с Русия.

Същностен елемент на последното разширяване е приемането на значителен брой държави, имащи развити икономически отношения с Русия. Реформите в страните от Централна и Източна Европа вече дефинираха структурата на икономическите отношения с Русия. Поради това и един от ефектите на присъединяването на тези държави е прилагането на общата митническа тарифа, което за отделните страни ще се отрази по различен начин върху търговията им с Русия. Анализите показват, че при някои стокови позиции присъединяването на страните ще бъде фактор, влошаващ достъпа на руските фирми до Единния европейски пазар поради повишаване на прилаганите мита и влошените условия за руски внос. Наред с това обаче при някои стоки ще се наблюдава намаляване на митата, както и положителен ефект от изравняване на условията на търговия с други страни от региона.

Фигура 4

Източник: Eurostat.

Като цяло анализите сочат, че може да се очаква подобряване на възможностите за търговия между страните от Централна и Източна Европа и Русия, като тук е важно и развитието на нови форми на сътрудничество, вкл. в области като услугите и преките чуждестранни инвестиции. Това би намалило утежняващия и преобладаващо енергийно-суровинен внос от Русия за тези държави.

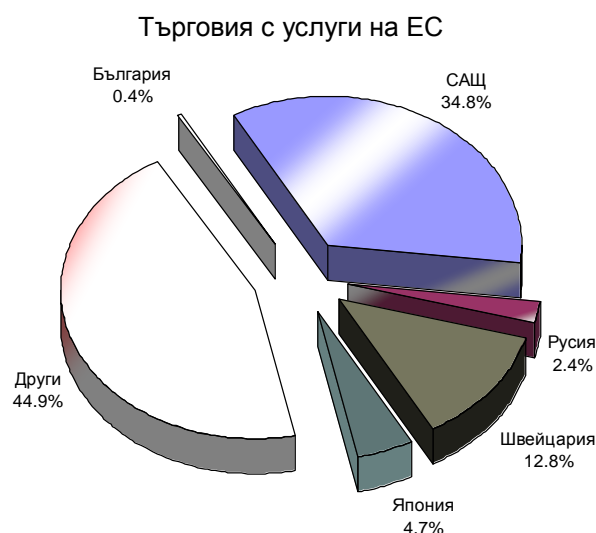
Съществен стимул за развитието на отношенията между България и Русия е успешното завършване на преговорите и присъединяването на Русия към Световната търговска организация (СТО). Подкрепата от ЕС дава основание да се очаква, че постепенно различията с останалите членове от СТО ще бъдат изгладени, процес, който България подкрепя със своето присъствие в организацията. Това ще намали пречките в двустранната търговия, тъй като ще се прилагат единни правила на СТО, и ще понижи сега съществуващите мита от страна на Русия, които намаляват конкурентоспособността на традиционно присъстващи на руските пазари български стоки. В значителна степен това ще подобри и позицията на България спрямо останалите страни от Централна и Източна Европа и ще даде възможност за възстановяване на позициите на българските фирми на руските пазари.

За целта е от значение да се обнови технологично и да се развива търговската инфраструктура, тъй като в момента тя не дава възможности за стимулиране на търговските връзки съобразно очертаващите се насоки в Черноморския регион. Важен стимул за това може да бъде подкрепата на ЕС за морския транспорт в рамките на транспортната политика на Съюза, което да засили позициите на българските оператори и по такъв начин да спомогне за развитието на икономическите контакти в региона.

Ето защо следването на **политика за развитието на икономическите отношения с Русия отговаря на възможностите на присъединяването на България в ЕС**. В същото време се очаква създаването на значително по-добра структура на търговията между двете държави по линия на нарастващото значение на търговията с услуги между тях (предимно износа на услуги от България за Русия), надхвърлящо през последните години по обем търговията със стоки. Първоначално те са предимно в туристическия сектор и са свързани с възстановяване на интереса към черноморските курорти. В областта на транспорта, особено морския, прилаганите от Русия високи такси и липсата на подходяща инфраструктура намаляват неговата ефективност.

Важен сегмент е секторът на високотехнологичните услуги, в който България определено притежава значителни възможности да бъде сред най-динамичните доставчици в региона (Фигура 5). По този начин **развитието на сферата на услугите ще се превърне в стимулиращ фактор за изграждане на конкурентоспособна структура на българската икономика**. Наред с това ще се даде възможност за постигането на положителен ефект по отношение състоянието на платежния баланс на страната.

Фигура 5

Източник. Eurostat.

Представените предпоставки за заемането на активна позиция от страна на България в развитието на търговските отношения на Русия в региона ще спомогнат за превръщането на страната ни във входна врата към Русия и другите държави в региона. Иницирането на мерки от регионален характер в това направление може да бъде съществен стимул за реализирането на националните сравнителни предимства и утвърждаването на ролята на България за икономическия растеж в Черноморския регион.

3. Икономическата политика на България към Черноморския регион и Западните Балкани

Сътрудничеството с Русия е съществен фактор за утвърждаване на мястото на България в икономическата структура на Черноморския регион. Основни сектори са активното присъствие на двете страни на регионалния енергиен пазар, както и фактът, че Турция, Румъния и Украйна са сред най-важните ни търговски партньори. По такъв начин **се открива възможност за България да бъде инициращ фактор в подкрепа на политиката на ЕС към Черноморския регион** в редица области на регионалното икономическо сътрудничество.

Мястото на България в региона подкрепя и европейската политика на съседство, която в първите си етапи покрива страни от региона, които са сред най-активните ни търговски партньори – Украйна и Молдова. Развитието на икономическите отношения с тях ще разшири възможността за използване предимствата на страната в области, покрити от приоритетите на политиката – енергетика, транспорт и информационни технологии.

Прилагането на политиката на съседство цели приемането на нови държави да не създава нови разделителни граници, като дава възможност на покритите страни да изберат степента на дълбочина на политическите и икономическите връзки. Участието в нея ще разшири възможностите на България за съдействие за прилагането на финансовите инструменти като активен фактор за укрепване връзките на ЕС с ангажираните държави.

Мястото на страната ни в Югоизточна Европа очертава **приоритетното ѝ присъствие в прилагането на политиката на стабилност и асоцииране в държавите от Западните Балкани**. Предвид факта, че след присъединяването тя става част от споразуменията в региона, от България ще се очаква активно участие в прилагането на стратегията на ЕС и програмите в подкрепа на процеса.

Икономическото развитие на Югоизточна Европа е свързано с процесите на преход и задълбочаване на отношенията с ЕС в контекста на новите акценти във външните отношения с региони от интерес на Съюза. Политиката на България ще се свежда в значителна степен до разширяване на икономическите отношения в региона и подкрепа на политиката на стабилност и асоцииране като част от подготовката им за членство в ЕС. Сближаването в тенденциите на икономическото развитие е предпоставка за бъдещата конвергенция на региона с останалата част от континента.

Наред с тези важни за България възможности трябва да се подкрепи и развитието на търговско-икономически връзки с други региони и интеграционни групировки в света. Те ще допълнят ефектите от участието на страната в Европейското икономическо пространство и могат да допринесат за реализирането на конкурентните предимства на страната в глобализацията се свят.